

✠ ✠ VEREENIGING ✠ ✠
TOT HET BEVORDEREN VAN DE
BEOEFENING DER WETENSCHAP
ONDER DE KATHOLIEKEN
IN NEDERLAND

RECHTSKUNDIGE AFDEELING

PRAEADVIEZEN

OVER

DE GRONDSLAGEN
VAN HET STRAFRECHT

DOOR

Prof. Mr. B. M. TAVERNE

EN

Prof. Dr. W. POMPE

ALS MANUSCRIPT GEDRUKT EN UIT-
SLUITEND BESTEMD VOOR DE LEDEN
DER VEREENIGING TOT HET BEVOR-
DEREN VAN DE WETENSCHAP ONDER
DE KATHOLIEKEN IN NEDERLAND.

PRAEADVIES

UITGEBRACHT DOOR PROF. DR. W. POMPE VOOR DE JURIDISCHE AFDEELING DER VEREENIGING TOT HET BEVORDEREN VAN DE BEOEFENING DER WETENSCHAP ONDER DE KATHOLIEKEN IN NEDERLAND.

Het is geen geringe taak, die thans op de rechtsgeleerde afdeeling dezer vereeniging rust. Hoe belangrijk en aantrekkelijk het onderwerp dan ook is, toch voelden de praeadviseurs een lichten huiver. Ter verdeeling van het werk, en ter vermijding van eenzijdigheid werd afgesproken, dat mijn mede-praeadviseur het vraagstuk van het gezichtspunt der practijk zou bezien, en ondergeteekende van het standpunt der theorie. Van tegenovergestelde zijden wordt dus de boring begonnen; mogen wij elkaar in het midden van dezen berg treffen. —

Van een overzicht der bestaande strafrechtstheorieën zie ik liever geheel af. Ze hebben zich langzamerhand tot in het on-eindige vermenigvuldigd; één nieuwe brengt weer verschillende nieuwere voort. Ook onder Katholieken heerscht hier nog menig verschil van meening, zij het ook voornamelijk omtrent het leggen van den nadruk in een geheel dat wel algemeen aanvaard wordt. THOMAS wordt hierbij evenzeer geciteerd door hen, die den nadruk leggen op de vergelding¹⁾, als door hen, die de straf voornamelijk beschouwen als een middel, waarover men vrij te

---

¹⁾ Men zie het hier minder bekende artikel van BERNHARD BRANDS, in Zeitschrift f. vergleichende Rechtswissenschaft, Bd 18, bl. 76 v.v.

beschikken heeft ten dienste van het staatsdoel. ¹⁾ Dat THOMAS ook door mij herhaaldelijk geciteerd zal worden, behoeft geen afzonderlijke verklaring. Zelfs zal ik trachten hem zooveel mogelijk te volgen, zowel om meer klaarheid te verkrijgen omtrent zijn strafrechtsleer, die zoo vaak en zoo verschillend wordt aangehaald, als ook om in zijn grootsche eenheid een aansluiting te vinden aan de katholieke beginselen. Hierbij zal ik voornamelijk putten uit Ia pars IIae der Summa Theologica, en wel uit Quaestio 87, handelende „De reatu poenae” in het verband van de beschouwing der zonden, benevens uit Quaestio 95, „De lege humana”.

Om de actueele beteekenis van dit standaardwerkje zal ik tevoren een kort overzicht geven van de meening, die mijn leermeester BEYSENS verdedigt in een studie, gewijd aan de wijsbegeerte van het strafrecht. ²⁾

De schrijver neemt met zijn karakteristiek streven naar evenwichtigheid en veelzijdigheid een standpunt in tusschen, of boven, de grootendeels rationalistische aanhangers der absolute vergelding in het strafrecht eenerzijds en anderzijds de positivisten onder de volgelingen der nieuwe richting, die de straf dreigen te denatureeren tot een kleurlozen maatregel ten dienste van een concreet omschreven staatsdoel. In het vraagstuk zelf gaat de schrijver van de beschouwing der straf als middel tot handhaving der rechtsorde van den Staat uit, en wel in verband met de algemeene afschrikkende kracht der strafbedreiging ³⁾; zijn uitgangspunt toont dus verwantschap met FEUERBACH's theorie van den algemeenen psychologischen dwang, maar evenzeer dekt het zich met verscheidene uitspraken van THOMAS. ⁴⁾ De beschouwing van het wezen der straf, en vooral van de werkelijkheid der normovertreding, welke de vrijgewildheid omvat, brengt schrijver tot de gevolgtrekking, dat de toegepaste straf vanzelf vergelding is, wrekende vergelding genoemd

¹⁾ Men zie o. m. het proefschrift van L. G. KORTENHORST, bl. 41—47.

²⁾ J. TH. BEYSENS, Wijsbegeerte van het Strafrecht, Bussum 1919.

³⁾ t. a. p. bl. 34.

⁴⁾ Summa theol. Ia IIae, qu. 95, art. 1; scherp in IIa IIae, qu. 108, art. 3.

wegens de vrijgewildheid der voorafgegane normovertreding. ¹⁾ Deze gevolgelijke eigenschap der straf nu heeft ook practischen invloed op de straftoepassing, vooreerst daar in den regel geen straf zal mogen worden toegepast zonder vrijgewilde normovertreding, dus zonder schuld, en voorts daar de mate der straf mede bepaald wordt door de mate der schuld ²⁾. Deze practische eischen brengt schrijver telkens zooveel mogelijk in verband met het vooropgestelde doel der straf; aan dit doel ontleent hij tevens den eisch, dat de straf een verbeterend karakter drage, niet slechts negatief, door de afschrikking, maar ook positief, o. m. door geregelden arbeid en godsdienstig en maatschappelijk onderwijs. — ³⁾

Uit het bovenstaande komt reeds te voorschijn de kern van het strafrechtsvraagstuk. Deze kern is de verhouding van de vergelding en het doel van de straf. De vergelding duidt de intrinsieke, (aan de begrippen zelve ontleende) betrekking van de straf tot de normovertreding aan, dus objectief tot het onrecht, subjectief tot de schuld. De vergelding verbindt de straf dus intrinsiek aan de abstracte zedelijke begrippen, maar tevens aan de concrete zedelijke werkelijkheid, inzooverre althans het recht onder de ethiek gerekend kan worden. Het doel legt een extrinsieke, (aan de werkingen van beide gekoppelde) betrekking tusschen de straf en den Staat. Het doel maakt de straf, in de drie momenten, waarin ze zich voordoet, bedreiging, oplegging en uitvoering dienstbaar aan den Staat; inzooverre de Staat in zijn werking niet door beginselen wordt bepaald, is de straf hier dus afhankelijk van de concrete opportuniteit.

Indien men de standpunten der twee tegenover elkaar staande groepen in den strijd rondom het strafrechtsvraagstuk zoo wil omschrijven dat de absolute theorieën eenzijdig de vergelding trachten te handhaven, met uitsluiting van iedere doelstelling, en de relatieve theorieën eenzijdig naar het doel der straf zien, met uitsluiting der vergelding, dan moet een vereenigingstheorie

---

¹⁾ t. a. p. bl. 37 v.v.

²⁾ t. a. p. bl. 44, 56, 70 v.v.

³⁾ t. a. p. bl. 60 v.v.

verdedigd worden. Tevens echter vermoed ik dan, dat er weinigen zullen zijn, die geen vereenigingstheorie zullen voorstaan. De logische samenhang der begrippen en de feitelijke werkelijkheid maken het onmogelijk uitsluitend aan een der beide theorieën vast te houden.

Het woord vereenigingstheorie wil ik liever vermijden. Door de samenvoeging van twee halve onwaarheden krijgt men immers nog niet de waarheid. De wetenschap, dat de waarheid ergens tusschen de uitersten in ligt, geeft nog geen kennis van de waarheid. Het komt er juist op aan, *hoe* de vergelding en het doel aan elkaar gepaard gaan; dit nu kan slechts geweten worden door beschouwing van het strafrechtsvraagstuk zelve, en niet door samenpassing van anderer meeningen over dit vraagstuk.

In het volgende zal ik trachten, de beginselen van het strafrecht uiteen te zetten. Daarbij zal gelegenheid wezen op den invloed dier beginselen voor de practijk van het strafrecht te wijzen, en onder de leiding dier beginselen een richting aan te geven voor het strafrecht der toekomst.

Het onderzoek naar de beginselen van het strafrecht is noodzakelijk om den *rechtsgrond* van het strafrecht, door den Staat uitgeoefend, te kunnen vaststellen. De straf postuleert een beoordeeling, tevens een veroordeeling, van de handelingen der menschen; zij is tevens een ingrijpen in de belangen van de rechtsgenooten. Bovendien wordt de straf in handen gegeven aan het Staatsgezag, dat de hoogste feitelijke macht onder de menschen bezit. Indien de rechtsgrond van de straf niet diep vastgeankerd ligt, indien dus niet verklaard is, waarom de Staat het recht heeft tot straffen, en daarmee tevens bepaald is, in hoeverre de Staat van dit recht gebruik maken mag, dan is er eenerzijds gevaar, dat een afkeer ontstaat van te straffen, ook daar, waar straffen noodig zou zijn, en dat, zoo die afkeer al overwonnen wordt, aan de straf de scherpte ontnomen wordt, die zij door de veroordeeling der geïncrimineerde handelingen en door het ingrijpen in de individueele belangen heeft, terwijl anderzijds het nog grootere gevaar dreigt, dat de Staat van zijn strafrecht misbruik maakt en aan de belangen der individuën

niet meer voldoende ruimte overlaat. De rechtsgrond van het strafrecht verklaart immers niet slechts, waarom de Staat straffen *mag*, maar door deze verklaring bepaalt de rechtsgrond tevens, in hoeverre de Staat straffen *moet* en in hoeverre hij dit *niet mag*. Het gaat hier niet slechts om wetenschappelijk streven naar het inzicht in de waarheid, toch werkelijk reeds reden genoeg voor een onderzoek, maar tevens om de vaststelling van zedelijke plichten, en om de bescherming van groote belangen.

Om den rechtsgrond van het strafrecht te kunnen vaststellen, moet vooreerst worden onderzocht, wat het *wezen* der straf is. Het mag hier immers niet bij voorbaat uitgesloten worden, dat in het wezen der straf voldoende rechtvaardiging gevonden wordt voor het straffen door den Staat; deze meening wordt trouwens wel verdedigd door de aanhangers der absolute strafrechtstheorieën. Indien echter het inzicht in het wezen der straf tot het negatieve resultaat zou leiden, dat in dit wezen op zich zelve de rechtsgrond van het strafrecht niet te vinden zou zijn, zou het inzicht in dit wezen toch ook het positieve resultaat opleveren, dat door de kennis van het wezen der straf richting en begrenzing zou worden verschafte voor het gebruik, dat men van de straf ten bate van een of ander doel zou kunnen maken. In het wezen, in de natuur van een ding ligt immers het beginsel der werking van het ding, het intrinsieke doel. Het is bedenkelijk, een ding te gebruiken voor een doel, dat met zijn wezen strijdt.

Indien het wezen der straf den rechtsgrond van het strafrecht niet bevat, zal moeten onderzocht worden, of de straf kan worden dienstbaar gemaakt aan den Staat, of haar dus, extrinsiek, buiten haar wezen om, een *doel* in den Staat gesteld kan worden, en of zij daarin haar rechtsgrond vindt. Hierbij moet vastgesteld worden, of dit extrinsieke doel tevens de volledige verklaring en bepaling van het strafrecht bevat, zooals door aanhangers der relatieve theorieën wel beweerd wordt, dan wel of het wezen van het strafmiddel naast het doel daartoe noodig is. Dan zal blijken, of tusschen wezen en doel de tegenstelling bestaat, die de strijd der strafrechtsscholen doet vermoeden, waarin de

absolutisten het wezen, de vergelding, stellen, en daartegenover de relativisten het doel, de handhaving der rechtsorde, en de verschillende tot dat doel leidende tusschendoeleinden. —

WEZEN DER STRAF.

In de natuur der dingen ligt de regel, dat actie te voorschijn roept reactie. In den mensch in het bijzonder bestaat een natuurlijke neiging, om den medemensch, die tegen hem zich verheft, neer te drukken. Deze natuurlijke repressie heeft eveneens plaats in de verhouding van den mensch tot de verschillende ordes, waaraan zijn wil onderworpen is, nl. de orde van het verstand, waarin de mensch op zich zelve staat, de orde van het Goddelijk gezag, waarin de mensch tegenover God staat, en de orde van het menschelijk gezag, waarin de mensch tegenover zijn medemenschen staat. De repressie, die van deze ordes uitgaat, is de straf, en wel bij het verstand de wroeging, bij het Goddelijk gezag de Goddelijke, bij het menschelijk gezag de menschelijke straf. Hieruit volgt vooreerst, dat de straf is een repressie van een door den menschelijken wil veroorzaakte ordeverstering, en verder, dat de straffen in drie hoofdgroepen kunnen onderscheiden worden, waarbij voor dit onderwerp gelden de menschelijke straffen, en wel die, welke uitgaan van het wereldlijke en staatkundige gezag, van den Staat.

Van belang is in deze aan THOMAS ontleende redeneering ¹⁾, dat de straf, ook die van den Staat, in den loop der dingen ligt, en aansluit aan een natuurlijke neiging des menschen. Hiermede is een voldoende rechtsgrond voor de staatsstraf niet aangegeven. Er blijkt slechts uit, dat het gebruiken der straf voor de hand ligt, waardoor dus de vraag naar de rechtvaardiging dringender wordt. Ook zou men er het bestaan van een natuurlijke vergeldingsbehoefte aan kunnen ontleenen, waarmee echter niet is bewezen, dat het staatsgezag deze behoefte mag bevredigen door de zedelijk en stoffelijk zoo diep ingrijpende straf. Het bestaan van een behoefte aan vergelding verklaart

¹⁾ t a. p. la Hae, qu. 87, art. 1.

niet, en geeft geen maatstaf. Ten slotte kan men uit het natuurlijke van de straf afleiden, dat, indien de straf gerechtvaardigd mocht blijken te zijn, zij ook een natuurlijke doelmatigheid kan bezitten.

De straf is dus een reactie. Om dieper in het wezen der straf door te dringen, moet de met haar corresponderende actie nader onderzocht worden. De actie, waarop de staatsstraf betrokken is, bestaat in een handeling van den menschelijken wil, gericht tegen de door het Staatsgezag geregelde orde. De menschelijke wil nu is van nature vrij, in dien zin, dat de mensch, voor de keuze staande tusschen het eene en het andere goed, vrij kan bepalen, wat van beide hij wil. De mensch dus, die, na vrije keus tusschen een handeling overeenkomstig de staatsorde en eene ertegen, de handeling tegen de staatsorde wil, heeft hiermee *zijn wil* gesteld tegenover den staatswil, en tevens een ding, dat hem *persoonlijk goed* scheen, verkozen boven hetgeen volgens den Staat goed is. Daar een vrijwillige ordeverstoring, van den kant van den menschelijken wil beschouwd, schuld genoemd wordt, kan men ook zeggen, dat hij *schuldig* gehandeld heeft.

De reactie nu tegen een handeling, waarbij de mensch zijn eigen *wil* gesteld heeft tegenover den staatswil, en daarmee een persoonlijk goed verkozen heeft boven een goed van den Staat, en daardoor vrijwillig de staatsorde gestoord, dus tegenover den Staat schuldig gehandeld heeft, moet noodzakelijk deze drie kenmerken hebben, dat zij toegepast wordt tegen den wil van den dader in, dat zij dien dader in diens persoonlijk goed aantast, m. a. w. den dader leed toebrengt, en, gevolgelijk, dat zij toegepast wordt wegens de schuld des daders.

Met deze drie kenmerken bepaalt THOMAS het wezen der straf¹⁾. Naar mijn meening zijn zij noodig en voldoende. Het eerste kenmerk onderscheidt de straf van de genoegdoening, door den dader vrijwillig op zich genomen. Het tweede kenmerk is naast het eerste niet geheel overbodig; hetgeen immers aan iemand tegen zijn wil in wordt opgelegd, ook na een misdad,

¹⁾ t. a. p. Ia Hae, qu. 46, art. 6.

is niet noodzakelijkerwijze een leed, al kan niet ontkend worden, dat het tegenovergestelde vrijwel denkbeeldig is; de onderschatting, maar vooral ook de overschatting van den invloed, die dit kenmerk, het leed, op den inhoud der straf moet hebben, is een hoofdaanleiding tot strijd in de praktische strafrechtsbeweging. Naast deze beide kenmerken staat, op een ander plan, het derde, waarin de betrekking tot de actie, dus de vrijwillige ordeverstoring, dus de schuld, wordt aangeduid. Tusschen straf en schuld bestaat een intrinsieke, op beider wezen gegronde, betrekking; schuld is het malum actionis, straf het malum passionis. Door dit derde kenmerk wordt de straf onderscheiden van verschillende maatregelen, welke naar aanleiding van de benadeeling van belangen van Staat of individu genomen worden, doch uitsluitend ten doel hebben opvoeding, genezing, enz. Op dit kenmerk wordt de strijd der strafrechtsholen toegespitst; aan dit kenmerk zullen we kunnen beoordeelen, of de staatsstraf in het wezen der straf den rechtsgrond kan vinden.

Schuld is het malum actionis dat hersteld wordt door de straf als het malum passionis. Door de straf wordt de schuld vereffend. Dit geldt absoluut in de allesomvattende Goddelijke orde. Iedere verstoring der door God geschapen en dus gewilde orde maakt den verstoorder strafschuldig tegenover God. De mate der straf hangt hierbij af van de mate der schuld, welke door God gekend wordt.

Alle andere ordes zijn van de Goddelijke orde afhankelijk, zelfs daarin omsloten. Geen bijzondere bespreking behoeft hier de orde van het verstand, geregeld door de persoonlijke moraal, waarin de ordeverstoring de straf der gewetenswroeging meebrengen kan. Opgemerkt worde hier slechts, dat deze wroeging een prikkel inhoudt tot verbetering inzoover ze tevoren van de ordeverstoring afschrikt, en erna tot verbetering drijft. De straf ontstaat hier vanzelf, zonder onmiddellijk menschelijk toedoen; zij heeft echter klaarlijk de strekking om de betreffende orde ook voor de toekomst te bewaren.

Voor ons is allen van belang de orde onder menschelijk gezag, en wel die omtrent de tijdelijke goederen, geregeld door het

de menschelijke
staat ook niet
...orde?
...heeft a
...indig
...helpen
...en
...en
...met
...te

staatsgezag. Hier schijnt de oplossing van het strafprobleem eenvoudig. Tot de taak, dus tot de bevoegdheid van het staatsgezag behoort de handhaving der orde in den Staat, m. a. w. der rechtsorde. De straf in de rechtsorde nu is krachtens haar wezen een herstel van de vrijwillige verstoring dier rechtsorde, een vereffening van de rechtschuld. Daar tot de handhaving der rechtsorde het herstel harer verstoringen behoort, zou dus krachtens het wezen der straf de Staat het recht tot straffen bezitten.

Opgemerkt worde hier, dat de vraag naar den rechtsgrond van het staatsstrafrecht in deze redeneering niet kon beantwoord worden zonder het doel van den Staat erin te betrekken. Trouwens, waar de vraag is, of de Staat het recht tot straffen heeft, was dit ook onvermijdelijk. Men zou, mocht bovenstaande redeneering zonder meer aanvaard worden, terecht kunnen beweren, dat de rechtsgrond van de staatsstraf aan het wezen der straf ontleend wordt. Immers een afzonderlijk onderzoek naar de doelmatigheid der straf voor den Staat schijnt hierdoor overbodig.

De gegeven redeneering kan echter niet zonder meer worden doorgelaten. Men zal hier de begrippen nader moeten beschouwen, en in verband daarmee de woorden nader moeten duiden. De rechtschuld, ter vereffening waarvan de straf zou dienen, is een vrijwillige verstoring der rechtsorde. Daarmede is echter haar beteekenis niet uitgeput. Zooals boven reeds werd opgemerkt, wordt de rechtsorde opgenomen in de goddelijke orde: zij bestaat in zoverre zij in de goddelijke orde past, in zoverre zij in Gods plan gewild is. Daarom is een verstoring der rechtsorde tevens een, zij het middellijke, verstoring der goddelijke orde. Daarom is rechtschuld tevens, in dieperen zin, zedelijke schuld. *en wordt dus door God gestraft. Alleen wie zonder zonde is verpe!*

De handhaving nu der rechtsorde, welke aan het staatsgezag is toevertrouwd, krijgt eerst haar volle beteekenis, als men het einddoel van den Staat ermee in verband brengt. Dit einddoel is de bevordering van het algemeen welzijn, hetwelk bestaat uit het welzijn, de belangen van de rechtsgenooten in juiste verhouding tot elkaar; hierbij echter moet de beperking gemaakt

worden, dat de Staat slechts ter verzorging heeft de tijdelijke belangen, en de overige alleen in zooverre tot haar sfeer betrekken kan, als zij noodzakelijk zijn voor de verzorging der tijdelijke belangen.

Uit dit alles nu vloeit voort, dat het wezen der straf op zich geen voldoende rechtsgrond biedt voor het strafrecht van den Staat. Het straffen immers, ook der rechtschuld, behoort in diepste wezen tot de zedelijke sfeer, en staat daarom aan Gods gezag. Door de Goddelijke straffen kan dus ook de rechtschuld geheel worden vereffend, en daarmee vervalt de noodzakelijkheid, op grond van het wezen der straf, om deze vereffening door den Staat te doen geschieden. Een secundaire reden, waarom deze vereffening van schuld aan den Staat niet kan worden toevertrouwd, is gelegen in de onmogelijkheid voor het menschelijk verstand om op juiste wijze de mate der schuld te waardeeren, benevens in de onmogelijkheid om op juiste wijze de straf toe te meten, gesteld al, dat de schuldmaat bekend was.

Bovenstaande redeneeringen schenen mij niet overbodig, omdat m. i. zij die het wezen der straf opvatten in den geest, zoals ik boven aan THOMAS ontleende, en daarbij aan den Staat een volkomen onafhankelijk bestaan geven, principieel terecht het strafrecht aan den Staat toekennen op grond van het wezen der straf; de straf behoort dan immers tot het gebied van de werkzaamheid van den Staat, zonder dat eenig ander gezag een hooger recht kan doen gelden. Dat zij hiermee de secundaire moeilijkheden, die ik zoeven noemde, niet hebben ontgaan, doet aan de juiste gevolgtrekking niet af, en kan hoogstens reden voor hen zijn om de juistheid der premissen nogmaals te onderzoeken.

Mijn conclusie moet wezen, vooreerst negatief, dat het wezen der straf geen rechtsgrond biedt voor het strafrecht van den Staat. De vereffening der schuld op zich zelve behoort niet tot de bevoegdheid van den Staat. Verder is mijn conclusie, positief, dat de rechtsgrond van de staatsstraf thans zal dienen gezocht te worden in de bruikbaarheid van het strafmiddel voor den Staat.

Hierdoor zou naast de betrekking, intrinsiek, tusschen straf

en schuld, er nog eene, extrinsiek, gemaakt worden tusschen straf en Staat. Naast de schuld, voortvloeiend uit het wezen der straf, komt dan de doelmatigheid voor den Staat, voortvloeiend uit het doel van de straf in den Staat. In hoeverre deze laatste betrekking, welke, als bevattende den rechtsgrond, de voornaamste der beide moet geacht worden, de betrekking tusschen straf en schuld beïnvloeden zou, zal later kunnen blijken.

DOEL DER STRAF.

Als de straf dienstbaar moet zijn aan den Staat, moet haar einddoel samenvallen met het doel van den Staat. Onderzocht moet thans dus worden, of de straf de handhaving der rechtsorde en in diepsten grond het algemeen welzijn kan dienen, of zij deze dus tot doel kan hebben.

Aan den Staat is toevertrouwd de bevordering van het algemeen welzijn, hetwelk bestaat in de tijdelijke belangen der rechtsgenooten in juiste verhouding tot elkaar. Ter bevordering dier belangen en ter handhaving der juiste verhouding daarbij geeft het staatsgezag aan de rechtsgenooten voorschriften van doen en laten, geboden en verboden, normen. Wegens de ondergeschiktheid der rechtsorde aan de Goddelijke orde mogen deze normen niet in strijd zijn met den uit de geschapen natuur blijkenden wil van God, dus met de uit de nature voortvloeiende normen, het natuurrecht.

Om diezelfde ondergeschiktheid zijn de staatsnormen middellijk, ook voorzoover haar inhoud niet onmiddellijk uit de natuur voortvloeide, evenzeer verbindend als waren ze aan het natuurrecht zelve ontleend. Recht en ethiek staan dus in een zoodanige betrekking tot elkaar, dat het recht aan de ethiek zijn grenzen en zijn diepste verbindbaarheid ontleent.

De normen, door het staatsgezag gesteld, moeten door de rechtsgenooten worden nageleefd. Een deel van deze zal de normen zonder meer naleven, juist omdat zij ook zedelijk verplichten. Anderen echter zullen minder geneigd zijn zich naar deze normen te gedragen, hun eigen wil achter te stellen bij den staatswil en daarmee hun onmiddellijk eigen belang bij

het algemeen welzijn. Tegen deze neigingen van laatstbedoelde personen nu kan het staatsgezag een tegenwicht stellen, door aan de overtreding zijner normen een leed te verbinden; de neiging tot de normovertreding kan overwonnen worden door den afkeer van het bedreigde leed ¹⁾).

De functie van dit leed kan vervuld worden door de straf. Het bedoelde tegenwicht is immers een leed, en bovendien gericht tegen den wil; het bevat dus reeds twee van de drie kenmerken der straf. De vraag blijft nog, of dit leed ook slechts voor schuld kan opgelegd worden. Op grond van bovenstaande uiteenzetting der functie van tegenwicht zou dit niet a priori vereischt zijn, wel echter in den regel a posteriori aldus bevonden worden. De functie, hierboven beschreven, bestaat immers in bedreiging van een leed, voor het geval iemand een normovertreding zou hebben gepleegd, om daardoor de rechtsgenooten in het algemeen af te houden van het plegen dier normovertreding. Hieruit vloeit voort, dat bij het overtreden der norm ook werkelijk het leed wordt toegepast; anders zou immers de bedreiging op den duur haar kracht verliezen. Het plegen van een normovertreding nu sluit de aanwezigheid van schuld in, althans bij beraden wilshandelingen en alleen bij deze kan de bedreiging van het leed tevoren haar afwerende werking uitoefenen.

In den regel dus zal bij de toepassing van het bedoelde leed vanzelf schuld blijken te zijn voorafgegaan. Ook a posteriori zal dit echter niet steeds het geval moeten wezen. Vooreerst heeft nl. niet slechts de bedreiging van het leed een algemeene afhoudende werking, maar evenzoo, of misschien meer, de toepassing ervan op een normovertreder; deze werking ten aanzien van de overige rechtsgenooten nu behoudt de toepassing, ook al heeft de bedreiging op den dader, bij gemis aan vrije wilsbepaling in zijn daad, geen werking kunnen uitoefenen. Verder is de toepassing van dit leed voor den dader zelf vaak een krachtig middel om hem de norm in te scherpen en hem voor den vervolge van het plegen van overtredingen af te houden.

---

¹⁾ Vgl. bl. 71, nt 3 en 4.

Zoolang men echter niet als strikten eisch stelt, dat ook het derde kenmerk der straf, daarin bestaande, dat de straf voor schuld wordt opgelegd, aanwezig zij, zoolang kan men naar mijn overtuiging het bovenbedoelde leed geen straf achten. Hier moet ik misschien met THOMAS¹⁾, dien ik tot nog toe zoo trouw mogelijk heb pogen te volgen, en met BEYSENS²⁾, van meening verschillen. Straf zonder eigen schuld wordt door deze beide verdedigd om het algemeen welzijn; maar afgezien daarvan, dat zoo'n straf voor het algemeen welzijn m. i. niet doelmatig is, kan nooit een maatregel straf genoemd worden, als er het diepste wezen der straf, de verhouding tot de schuld, aan ontbreekt.

THOMAS' leer over het strafrecht in den Staat is niet afzonderlijk, in een geheel door hem opgesteld. Misschien heb ik haar misverstaan. Dat overigens THOMAS soms spreekt van een straffen van den zoon of den slaaf voor de schuld des vaders en heers, heb ik buiten beschouwing gelaten; THOMAS betreft hier immers de straf van den zoon of slaaf op de schuld van den vader of heer, en bedoelt dan dat door den maatregel tegen den zoon of slaaf de vader of heer zelf gestraft wordt.³⁾ Dat hij elders spreekt van straffen zonder schuld, waar b.v. sprake is van ontzetten uit een ambt, waarvoor men ongeschikt is, kan hier ook wel uitgeschakeld worden; van werkelijke straffen zal ook THOMAS hier wel niet bedoelen te spreken.⁴⁾ Straffen van den Staat zal in deze voorbeelden trouwens niet bedoeld zijn.

THOMAS onderscheidt drie soorten straffen⁵⁾, welke men in verband zou kunnen brengen met de definitie, die hij van straf gaf, als een leed, gericht tegen den wil en toegepast voor schuld. Naast de mere poena, die alle drie kenmerken heeft, onderscheidt hij de poena satisfactoria, welke de dader (of een ander voor hem) vrijwillig op zich neemt, en waaraan dus steeds ontbreekt het kenmerk van gericht te zijn tegen den wil. Deze z.g. straf

¹⁾ t. a. p. Ia IIae qu. 87, art. 7, 8; IIa IIae qu. 108, art. 4.

²⁾ t. a. p. bl. 44—46, 62, 115.

³⁾ t. a. p. Ia IIae, qu. 87, art. 8.

⁴⁾ t. a. p. IIa IIae, qu. 108, art. 4, ad 2um.

⁵⁾ t. a. p. Ia IIae, qu. 87, art. 8.

komt voor het strafrecht, waarin de Staat steeds dwingend de straf oplegt, niet in aanmerking. Bovendien onderscheidt THOMAS van de mere poena nog de poena medicinalis, waardoor ter bereiking van een grooter goed voor den bestrafte (of voor anderen) een geringer goed van hem wordt aangetast; bij de poena medicinalis zegt THOMAS, dat de schuld geen oorzaak is (tenzij verwijderd, de erfzonde, welke hier buiten beschouwing moet worden gelaten), en in verband daarmee verklaart hij, in de boven aangehaalde plaatsen, dat zij ook zonder schuld van den gestrafte kan worden toegepast. Tot de poenae medicinales nu wordt door THOMAS ook de staatsstraf gerekend. Er bestaat, zeker reden tot twijfel, of hij werkelijk toepassing der staatsstraf zonder schuld aanvaardt, hij verklaart zelfs ergens stellig, dat niemand naar menschelijk (in tegenstelling tot Goddelijk) oordeel zonder schuld mag gestraft worden, althans niet met doodstraf of lijfstraf¹⁾; zijn algemeene beschouwing echter der poena medicinalis, benevens zijn principieele rechtvaardiging der staatsstraf als dwang per vim et metum versterken het vermoeden, dat hij hier straffen zonder schuld aanvaardt.

Ter vermijding van begripsverwarring lijkt het mij noodzakelijk, bij toepassing van leed op iemand, die zich niet schuldig gemaakt heeft aan een normovertreding, niet van straf te spreken. Wil men het woord toch gebruiken, dan moet men zich bewust blijven, er een ander begrip mee aan te duiden, ~~als~~ wanneer men straf noemt een leed, ter vergelding van schuld opgelegd. Een andere vraag, buiten die omtrent woord en begrip, is, of dit leed, dat ook zonder schuld kan worden opgelegd, misschien doelmatiger zou zijn voor den Staat dan de straf, die in zoo nauwe betrekking staat tot de schuld. Deze vraag is van beslissende beteekenis voor den rechtsgrond der staatsstraf; mocht zij immers bevestigd moeten worden, dan zou niet de straf, maar dit leed in den Staat gerechtvaardigd zijn.

Om de doelmatigheid, gelegen in de werking der *vergelding*, moet echter de met schuld verbonden straf verkozen worden boven een leed, dat ook zonder schuld kan worden opgelegd.

---

¹⁾ t. a. p. IIa IIae, qu. 108, art. 4.

En dit wel wegens den boven aangegeven samenhang van Staat en straf beide met de ethiek. De normen van den Staat immers geven ook een zedelijke verplichting, en juist deze verplichting is voor de goede burgers de reden, waarom zij zich naar de normen gedragen. De straf nu vergeldt de schuld (in hoeverre dit op den inhoud der straf invloed heeft, zal later blijken), en heeft daarom een belangrijke versterkte werking zoowel op den dader als op de overigen. Niet slechts om de vrees voor het leed worden de rechtsgenooten geprikkeld de normen na te leven, maar ook om de zedelijke aansporing, die reeds in de norm gelegen is, en door de straf versterkt wordt. De straf werkt niet alleen door vreesaanjaging, dus door van buiten komende prikkels, maar tevens door het zedelijk besef wakker te maken en te verscherpen, dus door van binnen komende drijfveeren. De straf werkt mee, om het naleven der normen als behoorlijk te doen voelen, en geeft niet slechts het besef, dat zij noodzakelijk is en dus maar verdragen moet worden, maar ook dat zij verdiend is, en dus verdragen behoort te worden.

De straf vergeldt de schuld althans eenigermate. Hierdoor boet de misdadiger zijn schuld, wat het schuldbesef bevordert, dus het besef, dat hij iets onbehoorlijks gedaan heeft. Hierdoor ontvangt tevens de door het misdrijf getroffen, zoowel de onmiddellijk betrokkene persoon als de geheele betrokken gemeenschap, herstel van het geschokte rechtsgevoel, genoegdoening voor de aangetaste eer, bevrediging van de behoefte aan reactie. Deze werking op de rechtsgenooten kan den dader helpen om, van zijn schuld bevrijd, beter voort te gaan.

Misschien ziet men in het voorgaande een uiting van de thans reeds lang verbleekte overschatting der vergelding. Ik wil niet bestrijden, dat de vergelding in haar werking overschat is, althans eenzijdig verkozen is boven de andere werkingen der straf. Maar deze eenzijdigheid herstelt men niet door de werking der vergelding te onderschatten of geheel te verwaarloozen. De verwaarloozing der andere werkingen heeft geleid tot een groote technische onvolmaaktheid der straffen; den inhoud der straffen kan men immers niet vaststellen uitsluitend naar den vergeldingsmaatstaf. Zij heeft ook geleid tot de toepassing van

vele onvruchtbare, ja schadelijke straffen, tegenover personen, die nog niet of nauwelijks toegankelijk waren voor ethische motieven. De verwaarloozing van de vergelding in haar werking zal echter tot niet minder betreurenswaardige gevolgen moeten leiden. Met die andere, straks te bespreken, werkingen raakte men de peripherie, min of meer de uitzonderingen, in het rechtsleven; met de vergelding raakt men den kern, de ethische beteekenis van het rechtsleven. Het ligt misschien in de richting van de moderne tijden, om in den ijver tot opbouw van onderdeelen tevens het groote geheel af te breken, om het universeele, geestelijke, aan het speciale, technische, tijdelijke, op te offeren. Het positivisme, dat resultaten wil waarnemen niet slechts, maar ze ook wil afwegen en opstapelen in statistieken en rapporten, moest wel afkeerig maken van de vergelding, ook in haar werking, welke zich immers niet voor waarneming en afmeting leende. —

De doelmatigheid der straf bestaat niet uitsluitend ^{uit} in de werking der vergelding, welke straf en schuld noodzakelijk verbindt, en het zedelijk leven in de menschen aanspreekt. Naast deze werking is er de werking van het leed, de *afschrikking*. THOMAS noemt haar uitdrukkelijk in de boven aangegeven rechtvaardiging der staatsstraf. Noodzakelijk is zij naast de vergelding, omdat niet ieder onmiddellijk zich laat beïnvloeden door zedelijke motieven, ook al zou hij in een toestand wezen, waarin hij er reeds toegankelijk voor was. De afschrikking zal aan werking winnen, naarmate de vergelding verliest. Daarom treedt zij op den voorgrond bij lichtere normovertredingen, waar de zedelijke plicht weinig spreekt, en ook bij normen waar alleen het specifieke staatsbelang onmiddellijk betrokken is (men denke aan de belastingwetgeving, het karakteristieke terrein der blijkens mijn voorafgaande beschouwingen te verwerpen z.g. *leges poenales*, welke geen zedelijke verplichting zouden meebrengen). Overigens wachte men zich de afschrikking ten nadeele van de vergelding te overschatten. Wat men in onmiddellijk resultaat zou winnen door te scherpe straffen, zou men op den duur dubbel verliezen door verzwakking van den eerbied voor de wetten, en door verbittering en opstandigheid tegen de wetten.

Voor overschatting der afschrikking is thans wel geen groot gevaar. Bij de lichtere normovertredingen (men denke bv. aan de sociale wetgeving) moge er reden schijnen te wezen om te spreken van overdreven strafbedreiging, men bedenke echter, dat zonder strafbedreiging vele dezer normen, bij menigeen impopulair, niet licht in de zeden van het volk zouden doordringen. Ten aanzien van de zwaardere normovertredingen echter bestaat thans eerder een onderschatting der afschrikking. Ook hier oefent het positivisme, dat waarnemen wil, zijn invloed; de gevallen waarin personen door het bestaan der strafbedreiging van het plegen der normovertreding werden afgehouden, zijn nu eenmaal niet in statistieken op te nemen, terwijl bij de zwaardere delicten juist verschillende gevallen zijn waargenomen, waarin personen, die blijkens het plegen der normovertreding niet waren afgeschrikt door de strafbedreiging, daarna evenmin afgeschrikt werden door de straftoepassing. Mildere opvattingen omtrent den misdadiger, te zamen met de ontdekking van verschillende groepen chronische misdadigers, benevens het verzwakken der rechtsgronden, waarop het strafrecht van den Staat moet steunen, hebben meegewerkt, om de afschrikking terug te dringen ten bate van de verbetering.

De *verbetering* is de derde werking, waardoor de straf doelmatig kan zijn voor den Staat. De drie genoemde werkingen der straf sluiten zich bij de kenmerken van het strafwezen aan. Zooals de vergelding in haar werking zich aansluit bij de betrekking tusschen straf en schuld, zoo de afschrikking bij het leed, en zoo de verbetering bij het gericht zijn tegen den misdadigen wil. De eenheid der kenmerken, die tezamen het wezen der straf vormen, komt hierbij overeen met een zekere eenheid in deze drie werkingen. In zijn rechtvaardiging der staatsstraf schijnt THOMAS de verbetering alleen open te laten door middel van de afschrikking. Afgeschrikt door de straf, zoo redeneert hij ¹⁾, beginnen de burgers uit vrees de normovertredingen achterwege te laten, om ten slotte door de verkregen gewoonte vrijwillig de normen te leeren onderhouden. Het is echter onbetwistbaar, dat door de

---

¹⁾ t. a. p. Ia IIae, qu. 95, art. 1.

1-

werking der vergelding eveneens, en vermoedelijk sterker, een verbeterende invloed in de straf gelegen is. Boven wees ik reeds op het door de vergelding gewekte schuldbesef en het na de vergelding verkregen gevoel van bevrijding uit de schuld; ook noemde ik reeds de leerende, opvoedende kracht, die heel bijzonder van de vergelding uitgaat door de inscherping van den zedelijken plicht.

De verbetering heeft echter ook *naast* vergelding en afschrikking een *eigen* werking. De vergelding werkt vooral voor de betere personen, voldoende ontvankelijk voor zedelijke motieven; de afschrikking werkt vooral voor minder goede personen, die nog niet door zedelijke motieven, maar wel, indien vrees erbij komt, tot een ordelijk leven te brengen zijn; de verbetering heeft vooral haar werking voor hen, die onmiddellijk noch door zedelijke motieven noch door vrees tot het naleven der normen te brengen zijn, doch daartoe een afzonderlijke behandeling behoeven, waardoor hun persoon geestelijk, lichamelijk, maatschappelijk, verbeterd wordt. Deze behandeling kan men noemen opvoeding, als het jongeren betreft, verbetering, opleiding, reclasseering, bij ouderen; in beide gevallen heeft men een behandeling, gericht tegen een wil, welke door bijzonder krachtig werkende oorzaken van een ordelijk leven min of meer blijvend afgekeerd is. De afschrikking heeft bij deze diepstgrijpende straffen niet afgedaan; zij moet echter voorbereid worden. De vergelding vooral ook mag hier niet uitgeschakeld worden, daar zij een bijzondere schakel vormt met het zedelijk leven, waarheen men deze gestraften weer terug wil voeren; het zedelijk besef is bij hen nog niet wakker, zij zijn min of meer verhard, en in een voorbereidende behandeling moet dit besef weder gewekt worden.

De drie werkingen der straf, die ik voorstelde, vergelding, afschrikking, verbetering, ieder afzonderlijk en tevens allen te zamen werkende, kunnen blijkens de voorafgaande beschouwingen uitstekend dienen, om normovertredingen te voorkomen, de rechtsorde te handhaven, het algemeen welzijn in den Staat te bevorderen. Zij doen dit zoowel ten aanzien van den afzonderlijken dader (speciale preventie) als ten aanzien van alle rechtsgenooten (generale preventie). Zij doen dit tevens in alle drie

momenten van de bestraffing, hoewel niet steeds en niet in alle even sterk. Uit den aard der zaak is de strafbedreiging, van den wetgever uitgaande, alleen in staat tot generale preventie. De strafoplegging, door den rechter geschiedende, werkt zoowel generaal-preventief als speciaal-preventief. De uitvoering der straf eindelijk, onder leiding der uitvoerende macht in den Staat, beperkt zich hoofdzakelijk tot speciale preventie, nl. ten aanzien van den gestrafte zelf, ofschoon men, vooral door de wijze van uitvoering, ook generaal-preventieve werking eraan zou kunnen verbinden. —

Men zou de drie genoemde werkingen der straf, vergelding, afschrikking, verbetering, alle drie onder het licht der verbetering kunnen zien. De generaal-preventieve verbetering, de verbetering dus van alle rechtsgenooten, verliest door haar extensiteit veel harer intensiteit; zij is niet meer dan een algemeene aansporing, verscherpt door vrees, om zich aan de normen te houden, en kan daardoor goede gewoonten wekken.

Van meer beteekenis uit het oogpunt der verbetering is de speciale preventie. Hier zou men kunnen zeggen, dat de personen, wier wil, ofschoon zij een normovertreding pleegden, het minst misdadig was, door de enkele vergelding, met de daardoor gewekte zedelijke motieven, voldoende verbeterd zijn; daar nu de werking der vergelding culmineert in de schuldigverklaring, ligt de gedachte voor de hand, bij deze personen van uitvoering der straf geheel af te zien. — Is de misdadiger niet voor zedelijke motieven, maar wel voor vrees voldoende ontvankelijk, om van normovertredingen afgehouden te worden, dan geschiedt de verbetering door de afschrikking tezamen met de vergelding. De vergelding kan immers niet ontbreken, omdat het een straf is; ze mag ook niet ontbreken, omdat juist voor de zedelijke verbetering de gestrafte moet beseffen de straf te hebben verdiend, en hij juist voor die verbetering de zedelijke werking der vergelding moet ondergaan. Daar deze personen vooral door vrees verbeterd moeten worden, zou men hier kunnen voorstellen, de werking der vrees zoo sterk mogelijk te maken, hetgeen geschieden kan door de verscherpte, concrete, strafbedreiging, gelegen

in een z.g. voorwaardelijke veroordeeling. — Indien ook vergelding en afschrikking beide geen voldoende werking op den misdadiger kunnen uitoefenen, dan zal een verbetering in den meest intensen zin moeten plaats hebben. Ook hier moet, om dezelfde redenen als bij de afschrikking aangegeven, de vergelding meewerken. Men kan hier, vooral t. a. v. jongere misdadigers, wel van opvoeding spreken, maar mag niet vergeten, dat het een bijzonder soort opvoeding is, een opvoeding van personen met misdadigen wil, en juist gericht op verandering van dien misdadigen wil. Ook paedagogisch zou de verwaarloozing der vergelding hier geheel verkeerd zijn; de vergelding brengt de rechtsorde, de universeele zedelijke orde tevens, tot bewustzijn, wat op den wil, die hiertegenover eigenzinnig de eigen belangen heeft verkozen, een richtenden invloed kan hebben.¹⁾ Om het eigenaardige karakter der hier bedoelde opvoeding mag ook de afschrikking niet verwaarloosd worden; de maatregel moet een leed blijven, zoowel omdat het wezen der straf dit vereischt, en de vergelding haar werking zou verliezen bij ontbreken van het leed, als ook omdat juist de hier in aanmerking komende personen geïmponeerd moeten worden, wat zonder een strenge tucht en straffe behandeling tegen hun weerbarstige natuur moeilijk te bereiken zou zijn. Ook hier is dus afschrikking en verbetering niet in strijd met elkaar, maar juist kan de afschrikking de verbetering bevorderen. De verbetering heeft echter tevens een zelfstandige werking, inzoover ze de bijzondere hindernissen, die zich in de personen van deze misdadigers voordoen, tracht te verwijderen: wild uitgegroeide karaktereigenschappen en verworven gewoonten, tot het pathologische toe (drankzucht b.v.), geestelijke dofheid en lichamelijke ellende, die de krachten van den menschelijken geest lam leggen en de zedelijke herleving onmogelijk maken, maatschappelijke onbekwaamheid, die aan een ordelijk leven van arbeid in den weg staat en daardoor tot misdaden drijft. Uit deze opsomming blijkt reeds, dat het hoogtepunt van de verbetering ligt in de uitvoering der straf; vanzelf

---

¹⁾ Men zie hiervoor F. W. FÖRSTER, Schuld und Sühne, München 1920 (5e druk).

sluit zich hier de gedachte bij aan, de uitvoering niet reeds bij de rechterlijke oplegging te fixeeren. —

De voorgaande beschouwingen, die alle werkingen der straf als verbetering voorstelden, zouden tot de conclusie kunnen leiden, dat in het strafrecht alleen behoeft gelet te worden op de verbetering van den eenen dader, en daarnaar dus de vraag, of en, zoo ja, welke straf toegepast moet worden, te beoordeelen is. Deze conclusie zal echter niet mogen aanvaard worden, vóór onderzocht is, of deze toepassing der straf geen schade doet aan de werking der vergelding, welke zoo nauw aan het wezen der straf zelf verbonden is. Hiertoe zullen thans de drie werkingen der straf beschouwd worden onder het licht der vergelding.

De vergelding zelve bestaat in, en hare werking is afhankelijk van een bepaalde betrekking tusschen straf en schuld. Men kan wel verdedigen, dat straf vanzelf vergelding is, maar mag daarom in de toepassing der straf de vergelding niet buiten rekening laten. Al zou straf vanzelf, gevolgelijk, vergelding zijn, dan heeft men met deze zuiver abstracte bewering nog niet den positieven invloed der vergelding op de concrete toepassing der straf uitgeschakeld. Men heeft hier bovendien te bedenken, dat ook een onjuiste vergelding als vergelding kan beschouwd worden, al is haar werking misschien zeer schadelijk.

Voor een juiste vergelding nu is de schuld in de normovertreding de maatstaf. Hier komt onmiddellijk de reeds aangewezen moeilijkheid, dat de schuld voor menschelijk oordeel niet volkomen juist meetbaar is. Bovendien, al ware de mate der schuld bekend, een onoplosbaar raadsel zou blijven om een aan de mate der schuld evenredige straf toe te meten. De volkomen vereffening der schuld *kan* dus niet door het staatsgezag geschieden, afgezien nog daarvan dat zij onder Gods bevoegdheid en niet onder die van dit gezag valt; en dus niet zonder meer *mag* geschieden door het staatsgezag.

Al is de vergelding geen volkomen vereffening, daarom behoeft zij nog niet onjuist te wezen. Vooreerst is zij in het strafrecht alleen maar te beschouwen ten aanzien van de rechtschuld, dus de vrijwillige versterking der rechtsorde, zij het ook dat deze

van zedelijke schuld en zedelijke orde niet te scheiden, hoogstens te onderscheiden zijn. Verder is zij daarbij nog slechts een middel, en wel tot handhaving der rechtsorde. Al is zij dus niet volledig, toch heeft zij reden van bestaan, indien zij slechts doelmatig is. Doelmatig nu kan zij blijven, als zij niet kennelijk tegen het ware, en algemeen aanvaarde, inzicht indruischt.

De mate der schuld nu moet beoordeeld worden naar twee zaken. Schuld immers is vrijwillige verstoring der rechtsorde; hoe groot de schuld is, moet dan ook afgemeten worden ten eerste naar de mate, waarin de handeling vrijgewild was, ten tweede naar de mate der onordelijkheid, die het voorwerp van den wil was.¹⁾ De mate der vrijgewildheid hangt af van de *kracht* der determineerende en der afwerende motieven; de motieven hangen weder van den geheelen toestand des daders af, benevens van het gewicht van het geschonden rechtsbelang. Hoe sterker de determineerende motieven, hoe zwakker ook de afwerende, des te geringer is de rol van den vrijen wil, die tusschen beide moet kiezen. Hoe zwakker echter de determineerende, hoe sterker de afwerende, des te grooter is de vrijgewildheid, des te grooter was de zelfbepaling van den dader. Hoe grooter dus de vrijgewildheid, des te inniger is de oorzakelijkheidsband tusschen dader en daad, des te meer kan de dader de daad zijn eigen noemen.²⁾

De mate der onordelijkheid in de handeling des daders wordt bepaald door den *aard* der determineerende en der afwerende motieven. Hoe beter de zaak was, om welke de wil tot de handeling gedreven werd, des te geringer is de onordelijkheid; hoe beter de zaak echter was, welke de wil door nalaten der handeling had kunnen dienen, des te grooter is de onordelijkheid. Indien iemand een doodslag pleegt om de eer van een vriend te redden, is hij minder schuldig dan wanneer hij een doodslag pleegt om een diefstal te plegen. Indien echter iemand een doodslag pleegt, ofschoon hij weet daardoor een kostwinner aan zijn gezin te

---

¹⁾ Vgl. THOMAS t. a. p. Ia IIae, qu. 73, art. 6.

²⁾ Men zie BEYSENS t. a. p. bl. 132.

onttrekken, is hij meer schuldig dan wanneer hij doodt met de wetenschap, dat aan het leven van zijn slachtoffer geen bijzondere andere belangen vastgeknoopt zijn. Daarom geeft aantasten van het leven ook zwaarder schuld dan aantasten van het vermogen; bij het nalaten van het eerste is immers een hooger belang betrokken dan bij het nalaten van het tweede.

De eerste maatstaf der schuld, de mate der vrijgewildheid, is een quantitatieve, psychologische; de tweede, de mate der onordelijkheid, is een kwalitatieve, ethische. De eerste geeft een relatie tusschen dader en daad, de tweede geeft een eigenschap aan deze relatie. Beide te zamen vormen de volledige mate der schuld. Een juiste afmeting der schuld is voor den mensch onmogelijk, omdat hij de gegevens niet voldoende kent. De elementen der schuld kunnen echter het inzicht verhelderen; zij laten doorschemeren, dat de dader schuld heeft, omdat hij de motieven, die tot het zedelijk behoorlijke gedrag zouden voeren, vrijwillig verworpen heeft. De straf geeft hem daarom aanvulling en versterking van deze motieven, waardoor zoowel de schuld, althans naar een grove schatting, eenigermate hersteld, vereffend, als ook herhaling der ordeverstoringen zooveel mogelijk voorkomen wordt.

Men zou dit deterministisch kunnen verstaan. Het verschil tusschen de deterministen en de aanhangers van den vrijen wil is hier echter belangrijk, en wel in twee punten. Vooreerst is de boven genoemde relatie betrokken op de diepste zedelijke persoonlijkheid des daders, en niet op den physisch-psychischen toestand, waarin hij verkeert. De zedelijke persoonlijkheid kan door dezen toestand belemmerd worden in haar vrije handelen. In zoverre is er een tegenstelling tusschen de persoonlijkheid en den toestand des daders. Hoe meer de zedelijke persoonlijkheid, in haren redelijken wil, belemmerd wordt door hartstochten, neigingen, en andere factoren, die tezamen den physisch-psychischen toestand vormen, des te minder is de schuld. De deterministen echter onderscheiden hier niet tusschen de zedelijke persoonlijkheid met haar redelijken wil en den toestand des daders; consequent hangt de schuld bij hen van de intensiteit der betrekking af, die tusschen daad en toestand des daders

bestaat ¹⁾, en daarom zullen zij grooter schuld kunnen aannemen in gevallen, waarin de aanhangers der wilsvrijheid van geringer schuld zouden spreken.

In een tweede punt kan er eveneens verschil ontstaan tusschen beide groepen, zij het meer van gevolgelijken en practischen aard. De aanhangers der wilsvrijheid zullen nl. eerder hechten aan motieven, welke dadelijk tot de zedelijke persoonlijkheid spreken, en daarom in de straf de vergelding en schuld krachtiger handhaven. De deterministen echter zullen voornamelijk of uitsluitend op andere motieven letten: afschrikking en verbetering van den toestand des daders.

Op dit netelige terrein komen we verder met het vruchtbare beginsel om de daders te verbeteren dan met het onvruchtbare pogen om de schuld te vereffenen. Indien men de verbetering slechts volledig aanvaardt, en niet de diepste zedelijke beteekenis er aan ontnemt, kan, meen ik in het bovenstaande te hebben aannemelijk gemaakt, ook bij handhaving der wilsvrijheid in de verbetering tevens een vergelding gezien worden. Deze gedachte ondervindt van verschillende zijden versterking. Vooreerst is de vereffening der schuld zelve, zooals zij door God geschiedt, tevens een uitwissching van de vlek, die de schuld in den wil en in den geheelen mensch gemaakt heeft, een verbetering van den dader dus in den diepsten en volsten zin. ²⁾ De schaduw van vergelding, die in het strafrecht aan het staatsgezag is verleend, blijft dus overeenkomstig het voorbeeld, indien ook zij verbetering nastreeft. Deze verbetering bepaalt zich tot het voorkomen van verdere verstoringen der rechtsorde, doch moet hiertoe den geheelen persoon treffen, ook en vooral in zijn zedelijk leven.

Men zou verder tegen deze nauwe koppeling van vergelding aan verbetering kunnen aanvoeren, dat tusschen beiden, althans in de leer van den vrijen wil, juist een tegenstelling bestaat. Hoe meer motieven immers tot de misdaad drijven, vooral constantè motieven, welke door bijzondere neigingen aan den

¹⁾ Men zie W. ZEVENBERGEN, Eenige beschouwingen over het strafrechtelijk schuldbegrip, Prft Vrije Universiteit 1913, bl. 115 v.v. en 160 v.v.

²⁾ THOMAS, t. a. p. Ia IIae, qu. 87, artt. 4 ad 3um, 6 in corpore en ad 3um.

dader vastzitten, des te geringer zal de wilsvrijheid, dus de schuld zijn, maar des te sterker zal de verbetering noodig wezen. Dit bezwaar lijkt mij echter meer schijn dan werkelijkheid. Men heeft hierbij rekening te houden met een practisch veel voorkomend feit, dat ook elders in het strafrecht ter verklaring kan dienen (b.v. bij de zg. onbewuste schuld, en bij de onbekendheid met de norm, althans voorzoover deze onbekendheid culpoos is). Ter beoordeeling van de schuld nl. moet men niet slechts op de betrokken daad en den toenmaligen toestand des daders letten, maar ook op de factoren, die daad en toestand mede hebben veroorzaakt. Onder deze factoren nu zijn er verschillende op rekening van den vrijen wil te schuiven. Men kan bv. bij een diefstal, waartoe de dader, door drankzucht verzwakt, ter voldoening aan zijn behoefte naar drank gedetermineerd is, weliswaar opmerken, dat de vrijgewildheid, dus de schuld, op het oogenblik van het plegen niet groot, misschien zelfs opgeheven was, maar men moet daarbij vaak vaststellen, dat deze determinatie aan vrijgewilde handelingen van den dader te wijten is, inzoover dezen nl. de schuld is toe te schrijven van zijn drankzucht. Dus niet slechts de schuld op het oogenblik der diefstal, maar de gansche aan den persoon toe te schrijven schuld in onmiddellijk en middellijk verband met deze misdaad moet meegerekend worden.

Bovendien heeft men in dergelijke gevallen, waarin vergelding en verbetering in onderlingen strijd schijnen te zijn, te bedenken, dat den dader, voorzoover door den hem opgelegden maatregel verbetering wordt gebracht in toestanden, waaraan hij zelf geen schuld zou hebben, een weldaad geschiedt, ook al is het een opgedrongen weldaad en ook al komt de waardeering van zijn kant eerst later. Dit geldt voornamelijk ten aanzien van jeugdige en ten aanzien van psychisch niet normale personen. Indien de jeugd of abnormaliteit zoo ver gaat, dat de schuld moet worden buitengesloten, is van straftoepassing natuurlijk geen sprake. Indien echter wel eenige schuld aanwezig is, zij het ook, dat de jeugd of abnormaliteit de schuld belangrijk verminderde, dan kan het staatsgezag drie wegen inslaan, om verbetering te bereiken. Het kan trachten een straf toe te passen, zooveel mogelijk

adaequaat aan de schuld, en daarnaast een verbeterenden maatregel, hetzij een opvoeding, hetzij een kuur, toepassen. Het kan ook van straf afzien, en zich bepalen tot den verbeterenden maatregel. Het kan ten slotte één maatregel opleggen, waarin alles gericht is op de verbetering, maar die, door zijn verhouding tot het voorafgegane delict, en als een dwingende de vrijheid beperkende maatregel, tevens gericht is tegen den wil en een leed behelst, bovendien kan gelden als straf. In het laatste geval heeft men een gemengden maatregel, waartegen principieel geen bezwaar bestaat, maar die practisch, door den indruk tegenover den gestrafte en tegenover de rechtsgenooten, moeilijkheden kan meebrengen. Partij kiezen voor een van deze drie principieel toelaatbare middelen lijkt mij hier ongewenscht; in verband met de verscheidenheid der concrete gevallen zal het gewenscht zijn over alle drie mogelijkheden te kunnen beschikken.

Nog op een andere wijze blijkt het zeer wel mogelijk, aan de eischen der vergelding door de verbetering te voldoen, en blijkt er zelfs een voorkeur voor dezen weg te bestaan. Naast de moeilijkheid immers om de mate der schuld vast te stellen, bestaat de groote, onoplosbaar schijnende moeilijkheid om de straf adaequaat aan de schuld toe te meten. Hoe is de strafeenheid te maken naast de schuldeenheid, zou men kunnen vragen, met deze vraag tevens de onmogelijkheid van het antwoord bewijzend. Indien men echter, door de verbetering tot doel te nemen, de vergelding tracht te bereiken, dan heeft men voor de juiste toemeting slechts naar het te bereiken resultaat te zien. Men behoeft dan zelfs de mate der schuld niet onmiddellijk bij de oplegging der straf te schatten, en kan, door een zekere ruimte in de maat der opgelegde straf te behouden, naar de resultaten der uitvoering den duur der straf bepalen. Het relatief onbepaalde vonnis zal trouwens slechts dienstig zijn bij de verbetering in engeren zin; voor de straffen, die hoofdzakelijk alleen vergeldend werken, en voor die, welke naast vergeldende alleen afschrikkende werking behoeven, is de afmeting van de ter correctie noodige straf bij de oplegging zelve wel reeds mogelijk.

De invoering der verbetering, hetzij dan langs den weg van eene der drie werkingen, die boven aan de straf werden toegevoezen, hetzij langs den weg van twee of meer dier werkingen, heeft ten slotte nog een groot practisch voordeel in het strafprobleem. Hierdoor krijgt men nl. een vasten maatstaf, niet slechts voor den duur, maar ook voor den overigen inhoud der straf. Gaat men voor het bepalen van den inhoud te rade bij de vergeldende of afschrikkende werking op zich zelve, dan vindt men als eenig resultaat, dat de straf een leed moet inhouden. Men kan dit leed dan min of meer temperen, naarmate men min of meer menschelijk en zacht gestemd is tegenover de misdadigers, maar een verderen uitbouw van den strafinhoud bereikt men niet. Zoodra men echter de straf dienstbaar maakt aan de verbetering, ontstaat er de mogelijkheid voor concrete plannen en proeven, voor een rijk geschakeerde en doelmatig geordende strafuitvoering.

Hiermee wordt nog een ander practisch punt aangeraakt van hetgeen wordt bepleit. Vergelding *kan* geschieden door verbetering, in ruimeren en engeren zin. Noodig is echter, dat voldoende inzicht besta in de oorzaken der misdadigheid, benevens in de middelen ter harer bestrijding, noodig is tevens dat men deze middelen, met al wat daartoe vereischt is, tot zijn beschikking hebbe, vóór men algemeen tot eisch kan stellen, de vergelding langs den weg der verbetering te doen geschieden. Indien men niet weet, hoe een misdadiger te verbeteren, indien men niet tevens de geschikte middelen heeft waardoor men hem kan verbeteren, dan mag men den misdadiger, die immers geen zwaardere straf mag krijgen dan hij verdient, niet als proefvoorwerp laten dienen voor een behandeling, die geen goed gevolg kan krijgen, niet omdat de persoon des daders onverbeterlijk zou zijn (wat men nooit kan beweren), maar omdat de behandeling zelve ondoelmatig is.

Daarom is deze weg van vergelding door verbetering nog slechts een wenschelijkheid, een ideaal. Om dit te bereiken, en daarmee theoretisch en practisch het strafprobleem tot een bevredigende oplossing te brengen, zal noodig zijn een voortdurende verdere ontwikkeling van de techniek der verbeterings-

methoden. Naarmate deze techniek verbeterd wordt, naar die mate kan ook de verbetering in engeren zin over meer personen, voorzover zij ze althans noodig hebben, worden uitgestrekt. Daarnaast blijft echter noodzakelijk, de principieele eischen van het strafrecht te handhaven, de vergeldingsgedachte en haar vruchtbare algemeene werking op de bestrijding der misdaad. Als men de verbetering ging los maken van de vergelding, zou men aan het algemeen welzijn te kort doen, en tevens het machtigste algemeen-menschelijke middel ter verbetering verliezen, bestaande in de beïnvloeding der zedelijke persoonlijkheid door hem het besef te geven van de waarde zijner eigen daden.

Door de vasthouding van de vergelding verder kan men alleen de werking der straf op de rechtsgenooten in het algemeen, de generale preventie dus, behouden. Ook de generale preventie bevat bezwaren tegen de onmiddellijke verwerkelijking van de wenschelijkheid, de vergelding te doen geschieden door verbetering des daders. Zal de scherpste der strafbedreiging er niet door worden afgestompt? Zal het elementaire billijkheidsgevoel van het volk niet worden gestooten, als misschien een ernstig delict niet door een ernstige straf wordt gevolgd, en als een gering schijnend delict een langdurige straf na zich sleept? Zal vooral dit billijkheidsgevoel zich niet verzetten, tegen betrekkelijk zachte, zij het ook langdurige, behandeling van misschien beruchte misdadigers? Al deze vragen kunnen in bevredigenden zin beantwoord worden, als de zaak van het strafrecht er een is van het heele volk, als beter inzicht in zijn problemen in algemeene lijnen eigen is geworden aan het volk, als de verantwoordelijkheid voor het strafrecht van den Staat werkelijk wordt aanvaard door het volk. —

Samenvattend kan ik de conclusie trekken, die reeds herhaaldelijk tevoren voor den dag kwam. De rechtsgrond van de staatsstraf ligt in haar doelmatigheid voor den Staat. De Staat, een in diepsten grond zedelijke, door God gewilde instelling, heeft ter bereiking van het aan hem gestelde doel, te weten het algemeen welzijn, het middel der straf noodig. De straf immers weert de overtredingen der normen, die door het staatsgezag vastgesteld zijn, en werkt daardoor mede tot handhaving

der rechtsorde, die bestaat ten behoeve van het algemeen welzijn. De straf is daartoe het aangewezen middel, dat door geen beter vervangen kan worden. De doelmatigheid der straf berust op haar drievoudige werking: als vergelding, als afschrikking, als verbetering. Deze werking hangt samen met het wezen der straf, immers toegepast om schuld, bestaande in een leed en gericht tegen den wil des misdadigers. Indien men aan deze wezenlijke werking der straf zou afbreuk doen, zou de straf tevens aan doelmatigheid verliezen. Een volmaakte verhouding zou aanwezig zijn, als de verbetering, die in de strekking van alle drie strafwerkingen ligt, steeds het volledige middel tot vergelding kon worden. Zoolang dit niet werkelijk bereikt is, zal men in het streven naar verbetering niet de vergelding mogen verwaarloozen; daardoor zou men de straf haar wezen en daarmee haar volledige werking doen verliezen, den rechtsgrond der straf verzwakken, en den Staat zoowel als het individu de wederzijdsche bescherming ontnemen, die juist in de maatgevende vergelding gelegen is. —

Hiermee ben ik aan het einde mijner beschouwingen. Zooals ik vooropstelde, zijn zij theoretisch gebleven, misschien wel eens te theoretisch. Ik wil me echter niet in deze vluchthaven der boekengeleerden, die de theorie kan schijnen, verscholen houden; is zij voor de practijk ondeugdelijk, dan deugt zij geheel niet, waarbij men natuurlijk de practijk onder het licht van de juiste beginselen dient te bezien. Daarom heb ik telkens praktische conclusies aangeduid. Ten slotte schemert in mijn betoog iets door van de toekomst, die ik mij wensch, van de idealen voor het strafrecht. De idealen onderscheid ik hierbij zoowel van de abstracte beginselen als van de concrete practijk. De idealen zijn de practijk der gewenschte toekomst, gebouwd op de huidige practijk, gericht naar de beginselen. In de samenleving van vrij willende menschen zie ik liever geen passieve evolutie, maar actieve zelfontwikkeling. THOMAS wijst er in zijn klaren eenvoud op, hoe de wetten veranderen naar het betere inzicht der menschen in hetgeen voor het algemeen welzijn doelmatig is.
